

OBCHODY 150-LECIA MUZEALNICTWA ROLNICZEGO NA ZIEMIACH POLSKICH

Celebrations marking 150 years of agricultural museology in Poland

SŁOWA KLUCZOWE: muzealnictwo rolnicze, ziemie polskie XIX w., Polska XX w., obchody rocznicowe, sprawozdanie naukowe

KEYWORDS: agricultural museology, 19th-century Polish lands, 20th-century Poland, anniversary celebrations, scientific report

W 2025 r. obchodzimy rocznicę 150-lecia muzealnictwa rolniczego na ziemiach polskich. Te półtora wieku działalności liczone jest od momentu utworzenia w 1875 r. Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie jest kontynuatorem tej historii od ponad 60 lat i tutaj skupiły się główne działania rocznicowe. Pośród podjętych licznych inicjatyw należy wymienić: plenerową wystawę objazdową pod tytułem „Temat godny muzeum. 150 lat muzealnictwa rolniczego na ziemiach polskich (1875–2025)”, międzynarodową konferencję „Wczoraj, dziś i jutro muzealnictwa rolniczego”, która odbyła się w dniach 18–19 września, wystawę czasową „EXPOzycja/Od wystaw rolniczych do muzeum” udostępnioną do zwiedzania od 10 września oraz imprezę edukacyjno-rekreacyjną „Traktor Fest”, która zakończyła główne obchody 21 września. Wydarzenia jubileuszowe nie mogłyby się odbyć bez finansowego wsparcia

© by the author, licensee Lodz University – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: National Museum of Agriculture and Agricultural and Food Industry in Szreniawa
Conflicts of interests: None.

Ethical Considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: not used

(Received: 2025-10-15. Verified: 2025-10-26. Accepted: 2025-11-06)

Samorządu Województwa Wielkopolskiego. Patronat honorowy nad jubileuszem objęli m.in.: Ministrowie Rolnictwa i Rozwoju Wsi – Czesław Siekierski i Stefan Krajewski, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego – Hanna Wróblewska oraz Marszałek Województwa Wielkopolskiego – Marek Woźniak.

Na potrzeby promocji obchodów jubileuszowych opracowano znak graficzny, którego autorem jest kierujący Pracownią Ilustracji Wydawniczej na Wydziale Grafiki i Komunikacji Wizualnej Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu – prof. Mirosław Adamczyk.

Konferencja została zorganizowana przez zespół pracowników Muzeum: Hannę Ignatowicz, dr. Arkadiusza Jełowickiego i Elżbietę Krystoń. Opiekę merytoryczną nad wydarzeniem sprawowała Rada Naukowa Konferencji w składzie: prof. Krzysztof Wisłocki (Politechnika Poznańska) – Przewodniczący, prof. Tomasz de Rosset (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), prof. Jarosław Kita (Uniwersytet Łódzki), dr Renata Pater (Uniwersytet Jagielloński), prof. Krzysztof Szoszkiewicz (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu), prof. Jan Świąch (Uniwersytet Jagielloński), prof. Michał Woźniak (Stowarzyszenie Muzeów Sztuki Inżynieryjnej), dr Jan Maćkowiak (emerytowany dyrektor MN RiPR-S w Szreniawie).

Międzynarodowa konferencja „Wczoraj, dziś i jutro muzealnictwa rolniczego”, która odbyła się w pałacu Muzeum w Szreniawie przedstawiła w ujęciu perspektywicznym rozwój kolekcji i muzealnictwa rolniczego – od okresu zaborów aż do współczesności.

Konferencja zgromadziła 52 uczestników z instytucji krajowych oraz siedmiu uczestników z muzeów zagranicznych, w tym z: Anglii, Francji, Słowenii, Czech i Węgier. W czasie sesji wygłoszonych zostało 27 referatów. Nad historią, teraźniejszością i przyszłością muzealnictwa rolniczego w kraju i na świecie pochyliło się grono przedstawicieli muzeów państwowych, uczelnianych i prywatnych, pracowników szkół wyższych oraz niezależnych badaczy.

W pierwszym panelu o charakterze historycznym, moderowanym przez prof. Tomasza de Rosseta, wystąpiło ośmiu prelegentów. Poruszono tematykę tworzenia zbiorów rolniczych, etnograficznych i uczelnianych oraz okoliczności powstania i działalności Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie aż do jego likwidacji. Kolejni referenci opowiadali o historii, zbiorach i działalności Muzeum Rolnictwa im. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, Muzeum Rolnictwa w Szreniawie oraz Muzeum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

W drugim panelu, prowadzonym przez dr. Janusza Czopa, dotyczącym teraźniejszości, wystąpiło ośmiu prelegentów z muzeów i instytucji krajowych. Prezentacje dotyczyły roli dziedzictwa niematerialnego w działaniach polskich muzeów, opieki nad zróżnicowanymi zbiorami w muzeach rolnictwa, edukacji społecznej, chowu zwierząt w muzeach na wolnym powietrzu, działalności Narodowego

Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi oraz Centralnej Biblioteki Rolniczej, a także sytuacji małych, prywatnych muzeów.

W kolejnym dniu konferencji, w panelu trzecim, poświęconym przyszłości muzealnictwa rolniczego, moderowanym przez prof. Michała Woźniaka i dr. Jana Maćkowiaka, głos zabrało pięciu prelegentów reprezentujących Muzeum w Szreniawie i środowiska uczelniane. Skupiono się na rozważaniach o nowej definicji muzeum, dziedzictwie kulturowym wsi, rozwoju Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie, wieloaspektowej interpretacji zabytków techniki oraz teraźniejszych i przyszłych wyzwaniach na polu muzealnictwa. W kolejnej części konferencji, zatytułowanej „Misje muzeów rolniczych w świecie”, wystąpiło z referatami pięciu gości zagranicznych reprezentujących muzea europejskie. Omawiając działalność swoich instytucji, prelegenci próbowali odpowiedzieć na następujące pytania: Czy na forum muzealnictwa krajowego i światowego jest jeszcze miejsce dla muzealnictwa rolniczego? Jak powinna ewoluować misja muzeów rolniczych, aby mogły nadążać za kierunkami rozwoju świata? Jak zarządzać interdyscyplinarnymi zbiorami? Jakie są perspektywy rozwoju muzeów rolniczych wobec faktu odchodzącej na emeryturę kadry dysponującej specjalistycznym wykształceniem? Jaka odpowiedzialność ciąży na barkach muzealnictwa rolniczego w procesie reinterpretacji dziedzictwa materialnego i niematerialnego, aby przekazywać wiedzę i kreować samoświadomość społeczną?

W panelu czwartym zaprezentowano portal Agrokultura.org zarządzany przez Fundację Zakłady Kórnickie. W dalszej części, prowadzonej przez Przewodniczącego Rady Naukowej Konferencji, podsumowano wszystkie wcześniejsze wystąpienia oraz dyskusje. Konkludując, uznano konieczność rozwoju muzeów rolniczych na bazie dawnych doświadczeń, ale w oparciu o współczesną muzeologię, z uwzględnieniem wyzwań współczesności i realizowania misji edukacyjnej w społeczeństwie postindustrialnym.

Konferencja była jednocześnie zjazdem kręgu przedstawicieli instytucji określanych mianem „spadkobierców” i „kontynuatorów idei” Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie. Obok Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie były to: Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie, Narodowe Muzeum Techniki w Warszawie, Centralna Biblioteka Rolnicza im. Michała Oczapowskiego działająca obecnie w Puławach jako oddział Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi w Warszawie oraz Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego. Wydarzenie było okazją do rozmów o wspólnym dziedzictwie.

Muzealny zespół powołany do organizacji obchodów podjął decyzję, iż najbardziej adekwatną formą uczczenia jubileuszu będzie przygotowanie wystawy poświęconej historii wystaw rolniczych – od ich początków w XIX w. po czasy współczesne. Wydarzenia te stanowiły istotny impuls rozwojowy oraz przestrzeń

działalności dla polskich społeczników, patriotów i przedstawicieli ruchu organicznikowskiego w XIX w. To właśnie z tradycji wystawiennictwa rolniczego wyrosło polskie muzealnictwo rolnicze. Proces ten zapoczątkowało przekazanie na rzecz utworzenia Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie środków finansowych uzyskanych ze sprzedaży biletów oraz obiektów zgromadzonych podczas Wystawy Przemysłowo-Rolniczej zorganizowanej tamże w 1874 r.

Wystawa „EXPOzycja / Od wystaw rolniczych do muzeum” została opracowana przez zespół kuratorski w składzie: Anna Barłóg-Mitmańska, dr inż. Anna Grześkowiak-Przywecka, Maria Niestrawska, dr Mariusz Niestrawski, Katarzyna Nowicka oraz Ewa Wieczorek-Koniecznyńska. Opiekę merytoryczną nad projektem sprawował prof. Jarosław Kita, zaś oprawę plastyczną i identyfikację wizualną przygotowała scenografka teatralna, artysta plastyk – Izabela Kolka. Wystawę dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury – państwowego funduszu celowego.

Narracja wystawy miała charakter podróży w czasie – od pierwszych inicjatyw wystawienniczych XIX w. po współczesne targi i ekspozycje. Nie była to jednak narracja linearna – kuratorzy przyjęli koncepcję ukazania zjawisk, idei i funkcji wystawiennictwa w ujęciu tematycznym, prezentując jego różnorodność od wielkich wystaw powszechnych, poprzez specjalistyczne targi rolnicze, aż po lokalne przedsięwzięcia o charakterze powiatowym. W ramach ekspozycji podjęto próbę ukazania zarówno bogactwa treści prezentowanych na wystawach, zróżnicowania metod aranżacyjnych oraz środków ekspozycyjnych, jak i skutków społecznych tych wydarzeń.

Ekspozycja została podzielona na dziewięć części, wyodrębnionych w przestrzeni ekspozycyjnej o powierzchni kilkuset metrów kwadratowych. Zwiedzających witała symboliczna brama, stanowiąca wprowadzenie do wystawy – dzięki zastosowaniu technologii cyfrowej umożliwia ona immersję w przeszłość poprzez projekcję zwiedzających na historycznej fotografii w skali 1:1.

Pierwsze dwie sekcje wystawy poświęcono genezie polskiego wystawiennictwa, ze szczególnym uwzględnieniem wystaw warszawskich i ich powiązania z działalnością Muzeum Przemysłu i Rolnictwa.

Następne części poświęcone zostały kolejno wystawom poznańskim, zwłaszcza skupionym na Międzynarodowych Targach Poznańskich, wystawom organizowanym w mniejszych miastach Wielkopolski, wystawom w pozostałych miastach Rzeczypospolitej oraz ekspozycjom krajowym i centralnym po drugiej wojnie światowej. Na wystawie znalazła się także obszerna część poświęcona małym ekspozycjom powiatowym. Odrębne miejsce przeznaczono na dwie wyjątkowe wystawy zorganizowane we wzorcowej wsi w Liskowie pod Kaliszem: „Wieś polska” (1925), „Praca i kultura wsi” (1937).

Między poszczególnymi częściami merytorycznymi przygotowanymi w wersji polsko-angielskiej zlokalizowano przestrzenie interaktywne, edukacyjne i rekreacyjne, umożliwiające odbiorcom odpoczynek oraz pogłębienie wiedzy o historii wystawiennictwa. Nie zabrakło na wystawie licznych rozwiązań dla osób ze szczególnymi potrzebami. Przygotowano eksponaty dostępne dotykem, tyflografiki, audiodeskrypcje, film w Polskim Języku Migowym dla osób Głuchych, ulotki w Braille'u oraz Tekście Łatwym do Czytania i Rozumienia (ETR), stanowisko sensoryczne. Zwiedzający mogli zanurzyć się w atmosferze targów i wystaw, zasiadając w zaaranżowanym gabinecie z funkcjonalnym fotoplastykonem, sali kinowej czy przestrzeni z wygodną kanapą na ekspozycji dyplomów. Prezentowane tam materiały audiowizualne obejmowały animacje oparte na archiwalnych zdjęciach i grafikach głównie ze zbiorów Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie, nagrania głosowe inspirowane prasą epoki oraz filmy dokumentalne z archiwów i współczesnych targów. W fotoplastykonie zaprezentowano przekształcone w trójwymiarowe fotografie z dwóch albumów historycznych pochodzących z zasobów muzeum.

W opisanych przestrzeniach zgromadzono ponad 900 obiektów – znalazły się wśród nich liczne medale, dyplomy, nagrody, plakaty, druki ulotne, pamiątki wystawiennicze, ale też obiekty wystawiane na konkretnych targach czy wystawach. Są to zarówno obiekty materialne, jak i bogaty materiał cyfrowy. Eksponaty te pochodzą ze zbiorów ponad 30 instytucji: Archiwum Grupy MTP, Archiwum Państwowego w Poznaniu, Biblioteki Cyfrowej „Polona”, Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, Gaspar Muzeum Starych Narzędzi i Maszyn im. Gaspara Hipolita Cegielskiego w Poznaniu, Muzeum Częstochowskiego w Częstochowie, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie, Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, Muzeum Miasta Łodzi, Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie, Muzeum Narodowego w Kielcach, Muzeum Narodowego w Krakowie, Muzeum Narodowego w Lublinie, Muzeum Narodowego w Poznaniu, Muzeum Narodowego w Warszawie, Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyśle, Muzeum Okręgowego w Lesznie, Muzeum Okręgowego w Toruniu, Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie, Muzeum Regionalnego im. dr. Henryka Florkowskiego w Kościanie, Muzeum Regionalnego im. Hieronima Ławniczaka w Krotoszynie, Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie, Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, Muzeum w Jarosławiu Kamienica Orsettich, Muzeum w Łowiczu, Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie, Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Narodowego Muzeum Techniki w Warszawie, Wisconsin Historical Society oraz kolekcji prywatnych.

Wśród zgromadzonych obiektów znalazły się prawdziwe unikaty, takie jak silnik spalinowy systemu Körtinga – wyróżniony złotym medalem na Powszechnej

Wystawie Krajowej w 1929 r., próbki tkanin zakupione podczas Trzeciej Wystawy Rolniczej w Szawlach w 1879 r., wyroby prezentowane na Wystawie Krajowej we Lwowie w 1877 r., a także album pamiątkowy ze zdjęciami z wystawy kościańskiej z 1870 r. Ten ostatni zawiera prawdopodobnie jedno z pierwszych zachowanych zdjęć wykonanych na wystawach rolniczych. Zarówno konferencja, jak i wystawa zostały zwieńczone polsko-angielskimi publikacjami, w których zebrano bardzo zróżnicowany i przekrojowy materiał prezentujący szerokie, interdyscyplinarne spojrzenie na historię muzealnictwa rolniczego oraz rozwój polskiego ruchu wystawienniczego. Aby wypromować wyżej wymienione wydarzenia, nagrano serię podcastów poświęconych rocznicy i wystawiennictwu rolniczemu, a także zorganizowano podczas weekendów tematyczne spotkania na wystawie. Gośćmi byli m.in. prof. Jarosław Kita oraz poznański aktor – Radosław Elis (użyczający głosu dla nagrań zrealizowanych na wystawie).

Zorganizowane wydarzenia przybliżyły szerszemu gronu zwiedzających muzeum tematykę historii i współczesnych wyzwań muzealnictwa rolniczego.

Hanna Ignatowicz

Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie •
National Museum of Agriculture and Agricultural and Food Industry in Szreniawa

Anna Barłóg-Mitmańska

Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie •
National Museum of Agriculture and Agricultural and Food Industry in Szreniawa

NOTKA O AUTORKACH • ABOUT THE AUTHORS

Mgr Hanna Ignatowicz – kustosz, zastępczyni kierownika Działu Historii Wsi, Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie.

Zainteresowania naukowe: specjalizacja – zbiory artystyczne i plakatu.

h.ignatowicz@muzeum-szreniawa.pl

Mgr Anna Barłóg-Mitmańska – kustosz w Dziale Historii Wsi, Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie.

Zainteresowania naukowe: specjalizacja – organizacje społeczno-kulturalne na wsi polskiej, oświata wiejska, ruch niepodległościowy.

a.barlog_mitmanska@muzeum-szreniawa.pl